RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONIDA SHAXSIY aDAXLSIZLIK VA JAMOAT MANFAATLARI O'RTASIDAGI MUNOSABATLARNING FALSAFIY-HUQUQIY ASOSLARI

Talapov Baxriddin Alijanovich
Falsafa fanlari doktori (DSc),
Namangan davlat universiteti professori
Tel.: +998 90 596 08 58
E-mail: baxriddintalapov68@gmail.com
ORCID: 0009-0009-0877-1620
https://doi.org/10.5281/zenodo.24277385

Annotatsiya. Maqolada raqamli transformatsiya sharoitida shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish huquqi va jamoat manfaatlari o'rtasidagi mutanosiblik falsafiy-huquqiy jihatdan tahlil qilinadi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonun, milliy tadqiqotchilar asarlari va Xelen Nissenbaum hamda Daniel Solove nazariyalari qiyosiy o'rganildi. Ma'lumotlarni qayta ishlash uchun aniq huquqiy asos, legitim maqsad, minimal hajm, tushuntirish va samarali huquqiy himoya mezonlari ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: raqamli transformatsiya, shaxsiy daxlsizlik, jamoat manfaatlari, shaxsga doir ma'lumotlar, mutanosiblik, kiberxavfsizlik, axborot etikasi

ФИЛОСОФСКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СООТНОШЕНИЯ НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ ЧАСТНОЙ ЖИЗНИ И ОБЩЕСТВЕННЫХ ИНТЕРЕСОВ В ПРОЦЕССЕ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ

Аннотация. Исследование посвящено философско-правовым основаниям баланса между неприкосновенностью частной жизни и публичными интересами в условиях цифровой трансформации. Проанализированы Конституция и законодательство Узбекистана о персональных данных, исследования отечественных авторов, а также концепции Хелен Ниссенбаум и Дэниела Солове. Предложены критерии законного основания обработки, конкретной цели, минимизации данных, объяснимости решений и доступной правовой защиты.

Ключевые слова: цифровая трансформация, неприкосновенность частной жизни, общественные интересы, персональные данные, пропорциональность, кибербезопасность

PHILOSOPHICAL AND LEGAL FOUNDATIONS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONAL INVIOLABILITY AND PUBLIC INTERESTS IN DIGITAL TRANSFORMATION

Abstract. This paper investigates the philosophical and legal conditions under which personal inviolability may be reconciled with legitimate public interests in digital transformation. Uzbekistan's constitutional protection of personal data, the Law on Personal Data, national legal scholarship and the theories of Helen Nissenbaum and Daniel Solove form the analytical foundation. The research proposes criteria of lawful purpose, necessity, data minimization, intelligible explanation and effective

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

remedies. E-government rankings are treated as indicators of service development, not as measures of data-protection outcomes.

Keywords: digital transformation, personal inviolability, public interests, personal data, proportionality, contextual integrity, cybersecurity

KIRISH

Raqamli transformatsiya shaxsiy hayot daxlsizligi va jamoat manfaatlari o'rtasidagi munosabatni yangi falsafiy-huquqiy darajaga olib chiqdi. Davlat xizmatlarining elektronlashuvi, ma'lumotlar bazalarining integratsiyalashuvi, sun'iy intellektga asoslangan tahlil vositalari hamda avtomatlashtirilgan qaror qabul qilish tizimlari boshqaruv tezkorligini oshirishi mumkin. Ayni paytda ushbu jarayonlar insonning ijtimoiy faoliyati haqida ilgari tarqoq holda mavjud bo'lgan axborotni markazlashgan tarzda yig'ish va qayta ishlash imkonini yaratadi. Masalaning dolzarbligi texnik imkoniyatning o'zi bilan emas, shaxsning erkinligi, ma'lumotlari ustidan qonuniy nazorati va boshqaruv qarorlariga e'tiroz bildirish huquqi qanday ta'minlanishi bilan belgilanadi. O'zbekistonning yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi hamda shaxsga doir ma'lumotlar haqidagi qonunchilik muammoning asosiy normativ manbalaridir [1, 2]. An'anaviy tasavvurda maxfiylik boshqalardan sir saqlash bilan bog'lanadi. Biroq raqamli munosabatlarda shaxsiy hayot daxlsizligi faqat sirni oshkor qilmaslikdan kengroq hodisadir. Fuqaro tibbiy xizmat olish uchun sog'lig'i, ta'lim olish uchun o'qish natijalari yoki ijtimoiy nafaqa olish uchun oilaviy holati haqidagi ma'lumotlarni qonuniy asosda taqdim etishi mumkin. Muammo ma'lumotning dastlabki to'planishida emas, balki u boshqa maqsadda qayta ishlanganda, noma'lum subyektlarga uzatilganda yoki o'chirish imkoniyati bo'lmaganda paydo bo'ladi. Shuning uchun maxfiylik shaxsning ma'lumot bermaslik erkinliginigina emas, balki ma'lumotlar oqimining maqsadi, doirasi va oqibatlari ustidan protsessual huquqlarini ham anglatadi. Jamoat manfaatlari ham bir butun va o'zgarmas tushuncha emas. Unga jamoat xavfsizligi, sog'liqni saqlash, jinoyatlarning oldini olish, budjet mablag'laridan oqilona foydalanish, davlat xizmatlarining uzluksizligi hamda fuqarolar uchun teng imkoniyatlar yaratish kiradi. Mazkur maqsadlar muayyan ma'lumotni qayta ishlashni talab qilishi mumkin, biroq «umumiy manfaat»ga mavhum murojaat qilish istalgan hajmda axborot yig'ishni oqlamaydi. Huquqiy-falsafiy mutanosiblik jamoat maqsadining qonuniy, aniq va tekshiriladigan bo'lishini, shaxsga yetkaziladigan cheklov esa zarur minimum bilan chegaralanishini talab etadi. Maqsad bilan vosita o'rtasidagi bunday munosabat texnik samaradorlikdan alohida axloqiy mezondir.

Konstitutsiyaning 31-moddasi shaxsga doir ma'lumotlarning himoyasi, noto'g'ri axborotni tuzatish hamda qonunga xilof yig'ilgan yoki huquqiy asosini yo'qotgan ma'lumotlarni yo'q qilishni talab etish huquqlarini nazarda tutadi [1]. 2019-yil 2-iyuldagi O'RQ-547-sonli Qonun esa shaxsga doir ma'lumotlarga ishlov berishning qonuniyligi, aniqligi, maxfiyligi va xavfsizligi kabi tamoyillarni belgilaydi [2]. Bu ikki manba birgalikda talqin qilinganda fuqaro faqat himoya qilinishi lozim bo'lgan obyekt sifatida emas, balki o'zi haqidagi axborot ustidan muayyan huquqlarga ega mustaqil subyekt sifatida namoyon bo'ladi. Huquqning amaliy qiymati esa uni tushunarli tartib orqali ro'yobga chiqarish imkoniyati bilan belgilanadi. Raqamli islohotlar tarixiy kontekstni aniqlashtiradi. 2020-yilgi «Raqamli O'zbekiston — 2030» strategiyasi elektron xizmatlar va raqamli infratuzilmani rivojlantirish uchun dasturiy yo'nalish bo'lib xizmat qiladi [8]. Raqamli hukumat portali ma'lumotiga ko'ra, O'zbekiston BMTning elektron hukumatni rivojlantirish reytingida 2020-yilda 87-o'rin, 2022-yilda 69-o'rin, 2024-yilda esa 63-o'rinni egallagan [9]. Ushbu ko'rsatkich elektron davlat xizmatlari rivojiga tegishlidir; u shaxsiy hayot daxlsizligining bevosita indeksi emas. Demak, davlat xizmatining

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

qulaylashishi bilan ma'lumotlar ustidan nazoratning kuchayishini alohida o'lchash zarur. Raqamli tizimlar foydalanuvchi va operator o'rtasida axborot asimmetriyasini keltirib chiqaradi. Operator algoritmning ishlash tartibi, ma'lumotlar to'plamining manbasi va qayta ishlash usullarini bilishi mumkin, fuqaro esa odatda faqat xizmatning tashqi interfeysini ko'radi. Avtomatlashtirilgan qaror noto'g'ri ma'lumot asosida qabul qilinganda, fuqaro xatoning kelib chiqishini aniqlashda qiyinchilikka duch keladi. Shunday sharoitda tushuntirish olish, ma'lumotni tuzatish, ma'muriy va sud tartibida shikoyat qilish kabi protsessual kafolatlar zamonaviy daxlsizlik tushunchasining ajralmas qismiga aylanadi. Shaffoflik faqat texnik hujjatlarni e'lon qilish emas, shaxsga taalluqli muhim qarorni anglash imkonini berishdir. Maqolaning maqsadi raqamli transformatsiya sharoitida shaxsiy daxlsizlik va jamoat manfaatlari o'rtasidagi munosabatning falsafiy-huquqiy asoslarini aniqlash, qonuniy ma'lumot almashinuvi uchun mutanosiblik mezonlarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning asosiy farazi shundan iboratki, jamoat foydasi va daxlsizlik orasidagi barqaror muvozanat ma'lumotni qayta ishlash maqsadlari aniq chegaralanganda, minimal ma'lumot prinsipi qo'llanganda, muhim qarorlar tushuntirilganda va shaxs uchun samarali huquqiy himoya mexanizmi mavjud bo'lganda shakllanadi. Masala faqat raqamli vositalarning texnik sifati emas, axborot hokimiyatining qonuniyligi va nazorat qilinishi bilan bog'liqdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI

O'zbekiston huquqshunosligida shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish masalalari bo'yicha paydo bo'layotgan ilmiy tadqiqotlar raqamli islohotlarning huquqiy va insonparvarlik mezonlarini aniqlashga xizmat qiladi. Asilbek Husniddin o'g'li Mo'minovning «Raqamli muhitda shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish sohasidagi qonunchilik: xorijiy tajriba va milliy istiqbollar» nomli maqolasi Yurisprudensiya jurnalida 2026-yilda chop etilgan [3]. Tadqiqotda qiyosiy huquqiy yondashuv asosida ma'lumot subyekti huquqlari, xalqaro normalar va milliy mexanizmlarni uyg'unlashtirish muammolari o'rganiladi. Ishning muhim jihati shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishni tor texnik xavfsizlik masalasi emas, inson huquqlari tizimining mustaqil yo'nalishi sifatida talqin qilishidadir. Hamzahon Musayevning 2026-yilda «Tamaddun Nuri» jurnalida e'lon qilingan maqolasida O'zbekiston Respublikasida shaxsiy ma'lumotlar himoyasining amaldagi mexanizmlari, kiberxavfsizlik va raqamli transformatsiya sharoitida takomillashtirish masalalari ko'rib chiqiladi [4]. Mazkur ishda huquqiy kafolatlarning amaliy samarasini ta'minlash masalasiga e'tibor beriladi. Mo'minovning qiyosiy istiqbollarni ochib berishga yo'naltirilgan tadqiqoti Musayevning institutsional-huquqiy masalalarga oid yondashuvi bilan ilmiy jihatdan tutashadi. Birinchisi normativ modellarni qiyoslashga, ikkinchisi esa milliy mexanizmlarning izchilligini baholashga xizmat qiladi. Har ikki o'zbek tadqiqotchisi muammoni huquqni qo'llashning zamonaviy sharoiti bilan bog'laydi. Shu bilan birga, nazariy bahsning asosiy falsafiy masalasi faqat qonunlarning mavjudligida emas, balki shaxs to'g'risidagi axborotni kim, qanday sabab bilan, qaysi muddatga va qanday nazorat ostida qayta ishlashi mumkinligini asoslashdadir. Konstitutsiya hamda O'RQ-547-sonli Qonun ushbu savollar uchun birlamchi manba bo'lib, ilmiy maqolalar esa normativ tizimdagi talqin va ijro ehtiyojlarini aniqlashtiradi [1–4]. Shu sababli mazkur maqolada milliy olimlarning xulosalari tanqidiy yondashuvda, qo'shimcha empirik isbotsiz umumlashtirilmagan holda ishlatiladi.

Xorijiy adabiyotlardan Xelen Nissenbaumning kontekstual yaxlitlik nazariyasi va Daniel Solovening shaxsiy hayotga tahdid shakllarini ajratuvchi konsepsiyasi tanlandi [5, 6]. Nissenbaum ma'lumotlarning ma'lum munosabat uchun mos keladigan yo'nalishda uzatilishini axloqiy mezon sifatida ko'rsa, Solove ma'lumotni jamlash, ikkilamchi foydalanish, chetlashtirish va oshkor etish singari turli zarar mexanizmlarini tahlil qiladi. Ikkala nazariya maxfiylikni faqat «sir» bilan

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

tenglashtirish cheklovlarini namoyish etadi. GDPR qoidalari esa ma'lumot minimallashtirish, maqsadga muvofiqlik va hisobdorlik bo'yicha qiyosiy huquqiy kontekstni beradi, biroq uning har bir moddasi O'zbekistondagi barcha subyektlarga bevosita tatbiq etiladi, degan da'vo ilgari surilmaydi [7]. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, kiberxavfsizlik, shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish va elektron xizmatlar sifati bir-biriga yaqin, ammo aynan bir xil tushunchalar emas. Xavfsiz serverda joylashgan ma'lumot ham noqonuniy yoki ortiqcha maqsadda qayta ishlanishi mumkin; qonuniy va minimal to'plangan ma'lumot esa himoyasiz saqlansa, xavf tug'diradi. Shu bois O'RQ-764-sonli Qonun, shaxsga doir ma'lumotlar qonunchiligi va raqamli transformatsiya dasturlari o'zaro bog'liq, lekin farqli normativ vazifalarga ega [2, 8, 10]. Ushbu farqlanish maqolaning mustaqil metodologik yo'nalishini belgilaydi.

METODOLOGIK QISM

Tadqiqotda falsafiy-huquqiy tahlil, normativ hujjatlarni dogmatik talqin qilish, qiyosiy metod, konseptual modellashtirish va statistik ma'lumotlarning cheklangan tavsifiy tahlili qo'llanildi. Tadqiqot obyekti raqamli transformatsiya jarayonida shaxsiy axborot ustidan hokimiyat va jamoat ehtiyojlari o'rtasidagi munosabatlardan iborat. Predmet sifatida shaxsga doir ma'lumotlarni qayta ishlashning qonuniyligi, axloqiy maqbulligi, maqsadga muvofiqligi va nazorat qilinishi mezonlari tanlandi. Tadqiqot doirasida shaxsiy ma'lumotlar bazalariga kirish, real foydalanuvchilardan so'rovnoma olish yoki avtomatlashtirilgan tizimlarni texnik auditdan o'tkazish ishlari bajarilmadi; barcha xulosalar hujjatlar va nashr etilgan ilmiy qarashlar tahliliga asoslanadi. Dastlab Konstitutsiyaning shaxsiy hayot hamda shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilishga oid normalari O'RQ-547-sonli Qonun bilan uzviy bog'liqlikda talqin qilindi [1, 2]. Huquqiy-dogmatik metodda ma'lumot subyekti huquqlari, operator vazifalari, ma'lumotni qayta ishlashga asos bo'ladigan shartlar va maxfiylik talablari ajratildi. Qiyosiy-huquqiy tahlil uchun GDPRning ma'lumotlarni minimallashtirish, ishlov berish maqsadini belgilash va hisobdorlik qoidalari tanlandi [7]. Mazkur normalar milliy qonunchilikning o'rnini bosuvchi manba sifatida emas, muqobil nazariy yondashuvlarning foydali va cheklangan jihatlarini aniqlash vositasi sifatida qo'llanildi. Tarixiy-kontekstual metodda 2019-yilgi shaxsga doir ma'lumotlar qonuni, 2020-yilgi raqamli rivojlanish strategiyasi va 2022-yilgi kiberxavfsizlik qonuni o'rtasidagi institutsional izchillik o'rganildi [2, 8, 10]. Bunda hujjatlar o'rtasida sababiy aloqa borligi alohida isbotlanmagani hisobga olindi. Statistik kontekst uchun BMT elektron hukumat reytingidagi O'zbekistonning 2020, 2022 va 2024-yillarga tegishli o'rinlari olindi [9]. Mazkur raqamlar raqamli davlat xizmatlarining umumiy rivojlanish holatini tavsiflaydi, shaxsiy ma'lumotlarning buzilishi yoki qonuniy himoyaning muvaffaqiyati to'g'risida bevosita xulosa bermaydi. Yakuniy tahlilda manbalar normativ, nazariy va tavsifiy turga ajratildi. Metodologik cheklov sifatida real shikoyatlar, ma'lumotlarni tuzatish bo'yicha sud qarorlari hamda foydalanuvchilarning huquqiy xabardorligini o'rganish keyingi tadqiqot vazifasi ekani ko'rsatildi. Axloqiy asoslanganlikni baholashda ma'lumot subyektining nuqtayi nazarini tiklashga xizmat qiluvchi savollar qo'llandi: fuqaro ma'lumot qayerdan olinganini tushunadimi, undan qanday maqsadda foydalanilishini oldindan biladimi, noto'g'ri qaror yuzaga kelganda unga qarshi dalil keltira oladimi? Bu savollar huquqiy normani oddiy texnik protseduradan inson qadr-qimmatiga oid talabga aylantiradi. Shu bilan birga, izlanish mazkur savollarga real fuqarolar javob berganini da'vo qilmaydi. Ular normativ konsepsiyani tekshirish uchun qo'llangan tahliliy mezonlar sifatida saqlanadi.

NATIJALAR

Tahlilning birinchi natijasi shaxsiy daxlsizlikni faqat maxfiy ma'lumotlarni yashirishga tenglashtirish yetarli emasligini asoslashdan iborat. Zamonaviy raqamli munosabatlarda shaxs o'ziga

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

taalluqli axborotni ma'lum xizmatni olish uchun qonuniy ravishda taqdim etishi mumkin. Shu bilan birga, ushbu axborotning qaysi vazifa doirasida, qaysi subyekt tomonidan va qancha muddat foydalanilishi uning huquqiy maqomini belgilaydi. Shaxsga doir ma'lumotni tuzatish yoki qonunga xilof to'plangan axborotni yo'q qilishni talab etish huquqi fuqaroga tegishli muhim protsessual vakolatdir [1, 2]. Demak, daxlsizlikni himoya qilish ma'lumotlarni yashirish emas, ularning harakatini qonuniy nazorat qilishdir. Ikkinchi natija sifatida jamoat manfaatiga asoslangan cheklovlarning to'rt muhim sharti ajratildi: huquqiy asosning aniqligi, maqsadning legitimligi, ma'lumot hajmining zaruratga mutanosibligi hamda qarorlarni qayta ko'rib chiqish imkoniyati. Davlat xavfsizligi yoki xizmat samaradorligini ta'minlash maqsadi ma'lumot to'plashga asos bo'lishi mumkin, ammo bunday maqsad umumiy va cheksiz vakolat yaratmasligi kerak. Masalan, ijtimoiy yordam olish shartlarini tekshirish uchun zarur hujjatlar bilan shaxsiy hayotning xizmatga daxli bo'lmagan barcha tafsilotlarini to'plash o'rtasida mohiyatan farq bor. Mazkur farq huquqiy mutanosiblik mezonini aniqlashtiradi. Uchinchi natijada kontekstual yaxlitlik va zarar shakllari konsepsiyalarining bir-birini to'ldiruvchi imkoniyati ko'rsatildi. Nissenbaum ma'lumot bir ijtimoiy aloqadan ikkinchisiga uzatilganida dastlabki munosabatning kutishlariga moslikni tahlil qilishga undaydi [5]. Solove esa nojo'ya jamlash, ikkilamchi foydalanish, inkor etish yoki chetlashtirish kabi konkret oqibatlarni aniqlashga imkon beradi [6]. Maktabda baholash uchun yig'ilgan ma'lumotning mutlaqo boshqa tijorat maqsadida qo'llanishi yoki ijtimoiy yordam platformasidagi noto'g'ri yozuv tufayli arizaning rad etilishi shunday nazariy xavflarni ochuvchi shartli misollardir; ular qayd etilgan real holatlar sifatida taqdim etilmaydi. To'rtinchi natija raqamli rivojlanish ko'rsatkichlarini alohida mazmunda talqin qilish zarurligiga oid. O'zbekistonning BMT elektron hukumat indeksidagi o'rni 2020-yildagi 87-o'rindan 2022-yilda 69-o'ringa va 2024-yilda 63-o'ringa o'zgargan [9]. Bu o'zgarish raqamli xizmatlar rivoji nuqtayi nazaridan muhim tavsifiy axborotdir. Biroq ushbu reyting shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi darajasi, huquqbuzarliklar soni yoki himoya kafolatlarining real samarasi haqida mustaqil xulosa bermaydi. Demak, elektron xizmat sifati, maxfiylik, kiberxavfsizlik va shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmlari bir-biridan ajratilgan ko'rsatkichlar bilan baholanishi lozim.

MUHOKAMA

Mavzu bo'yicha falsafiy bahsning muhim qismi Xelen Nissenbaum va Daniel Solove qarashlari o'rtasidagi konseptual farq bilan bog'liq. Nissenbaum shaxsiy hayot daxlsizligini axborotning muayyan ijtimoiy kontekstga mos harakatlanishi orqali tushuntiradi [5]. Solove esa maxfiylikni yagona mohiyatga keltirish o'rniga ma'lumotning jamlanishi, boshqa maqsadda ishlatilishi, noqonuniy oshkor qilinishi, xavfsizlikdagi zaiflik va shaxsning chetlashtirilishi kabi alohida xavflarni ajratadi [6]. Mazkur muhokama ularning nashr qilingan asarlaridagi pozitsiyalarni taqqoslashga asoslangan bo'lib, bevosita yuz bergan ommaviy munozara sifatida talqin qilinmaydi. Ikki yondashuv shaxsiy daxlsizlikning ijtimoiy hamda institutsional mohiyatini kengaytiradi. Nissenbaum nazariyasining kuchli tomoni ma'lumotning avvaldan mavjud legitim munosabat doirasida qanday harakatlanishini tushuntirishidadir. Masalan, shifokorga davolash maqsadida taqdim etilgan axborotning boshqa, aloqasiz maqsad uchun ishlatilishi axloqiy jihatdan alohida asosni talab etadi. Biroq kontekstning tarixiy shakllangan me'yorlari har doim ham adolatli bo'lavermaydi. Ayrim muassasada ortiqcha nazorat odatiy ko'rinishga aylangan bo'lsa, faqat mavjud kutishlarga moslikni baholash yetarli emas. Solove aynan konkret zarar mexanizmlarini ajratish orqali shunday amaliyotning salbiy oqibatlarini ko'rsatish imkonini beradi. Solovening zarar shakllariga urg'u beruvchi yondashuvi ham muayyan cheklovga ega. Agar shaxsiy hayot daxlsizligi faqat aniqlangan zarar bilan bog'lansa, har qanday jiddiy oqibat yuzaga kelishidan oldingi uzluksiz kuzatuvning erkinlikka ta'siri yetarli baholanmasligi

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

mumkin. Nissenbaum bu yerda foydali qarshi dalil beradi: fuqarolar va muassasalar o'rtasidagi ishonch o'zaro kutilgan axborot almashinuvi qoidalariga asoslanadi. Ushbu qoidalar izohsiz buzilganda, darhol moddiy zarar bo'lmasa ham shaxsning institutsional ishonchi susayishi mumkin. Shuning uchun samarali falsafiy model kontekstga moslik va konkret zararlarning ikkalasini ham hisobga olishi zarur. Raqamli xizmatlardagi rozilik masalasi ham munozaralidir. Agar fuqaro zarur tibbiy yoki ijtimoiy xizmatdan foydalanish uchun juda keng shartlarni qabul qilishga majbur bo'lsa, rasmiy rozilikning axloqiy erkinligi savol ostida qoladi. Xalqaro qiyosiy tajribada maqsadni cheklash, minimallashtirish va hisobdorlik normalari aynan shunday vaziyatlarni tartibga solishga xizmat qiladi [7]. Biroq bunday qoidalarni mexanik ko'chirish emas, O'zbekistonning konstitutsiyaviy kafolatlari hamda milliy qonunchilik mexanizmlari bilan izchil uyg'unlashtirish maqsadga muvofiq. Fuqaroga taqdim etilgan axborotning tushunarli bo'lishi huquqiy himoyaning zarur sharti sifatida ko'rilishi kerak. Mo'minov va Musayev tadqiqotlari xalqaro polemikani milliy huquqiy asoslar bilan bog'lash imkonini beradi [3, 4]. Mo'minov qiyosiy qonunchilik tajribasi yordamida ma'lumot subyekti huquqlarining institutsional o'rnini aniqlashtirsa, Musayev texnologik o'zgarishlar sharoitida himoya mexanizmlarining takomillashish ehtiyojlarini yoritadi. Mazkur qarashlar xorijiy falsafiy nazariyalardan keladigan savollarga milliy-huquqiy javob izlashda muhimdir. Shu bilan birga, ushbu tadqiqotlar asosida barcha ma'muriy tizimlar bir xil darajada himoyalangan yoki aksincha, huquqbuzarliklar keng tarqalgan degan statistik hukm chiqarmaslik lozim. Muhokama yakunida shaxsiy daxlsizlik va jamoat manfaatlarini o'zaro inkor etuvchi mutlaq qiymatlar sifatida qarash noto'g'ri ekanligi asoslanadi. Aniq vazifa uchun qonuniy ma'lumot almashinuvi ijtimoiy xizmatlar va jamoat xavfsizligiga yordam berishi mumkin.

XULOSA

Maqolada raqamli transformatsiya davrida shaxsiy daxlsizlik va jamoat manfaatlari o'rtasidagi muvozanat texnik imkoniyat emas, konstitutsiyaviy legitimlik va axborot hokimiyatining hisobdorligi masalasi ekanligi asoslandi. O'zbekiston Konstitutsiyasi va shaxsga doir ma'lumotlar haqidagi qonun shaxsning ma'lumotlarini himoya qilishga oid birlamchi kafolatlarni belgilaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Toshkent, 2023. — URL: https://lex.uz/docs/-6445145 (murojaat sanasi: 11.11.2026).
2. O'zbekiston Respublikasi. Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida: 2019-yil 2-iyuldagi O'RQ-547-son Qonun. — URL: https://lex.uz/docs/-4396419 (murojaat sanasi: 11.11.2026).
3. Mo'minov A. H. Raqamli muhitda shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish sohasidagi qonunchilik: xorijiy tajriba va milliy istiqbollar // Yurisprudensiya. — 2026. — № 1. — DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.6.1./FRKP8882. — URL: https://yurisprudensiya.tsul.uz/index.php/yurisprudensiya/article/view/732.
4. Musayev H. O'zbekiston Respublikasida shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishning huquqiy mexanizmlari va ularni raqamli transformatsiya sharoitida takomillashtirish masalalari // Tamaddun Nuri. — 2026. — DOI: 10.69691/5phvt667. — URL: https://jurnal.tamaddunnuri.uz/index.php/tnj/article/view/3869.
5. Nissenbaum H. Privacy in Context: Technology, Policy, and the Integrity of Social Life. — Stanford: Stanford University Press, 2010. — 304 p.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

6. Solove D. J. Understanding Privacy. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 2008. — 272 p.
7. European Parliament and Council. Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation). — 27 April 2016. — URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. «Raqamli O'zbekiston — 2030» strategiyasini tasdiqlash to'g'risida: 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmon. — URL: https://lex.uz/docs/-5030957.
9. United Nations Department of Economic and Social Affairs. UN E-Government Survey 2024: Accelerating Digital Transformation for Sustainable Development. — New York: United Nations, 2024. — URL: https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2024.
10. O'zbekiston Respublikasi. Kiberxavfsizlik to'g'risida: 2022-yil 15-apreldagi O'RQ-764-son Qonun. — URL: https://lex.uz/docs/-5960604.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.